

Seçilmiş OECD Ülkelerinde Bütçe Şeffaflığını Etkileyen Mali Faktörlerin Analizi

(Araştırma Makalesi)

Analysis of Fiscal Factors Effecting Budget Transparency in Selected OECD Countries

Doi:10.29023/alanyaakademik.1221611

Rıdvan ENGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İİBF, Maliye Bölümü

ridvanengin@comu.edu.tr

Orcid No: 0000-0001-7898-0131

Mehtap ÖKSÜZ

Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

mehtapoksuz@comu.edu.tr

Orcid No: 0000-0001-5862-5079

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Engin, R., & Öksüz, M. (2023). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Bütçe Şeffaflığını Etkileyen Mali Faktörlerin Analizi. *Alanya Akademik Bakış*, 7(3), Sayfa No.1141-1160.

ÖZET

Anahtar kelimeler:

Bütçe Şeffaflığı, Kamu Kesimi Büyüklüğü, Kamu Kesimi Borç Stoku, Bütçe Dengesi, Birincil Bütçe Dengesi

Makale Geliş Tarihi:

20.12.2022

Kabul Tarihi:

26.08.2023

Son zamanlarda yönetim anlayışındaki değişikliklere ve bilgiye erişimin kolaylaşmasına bağlı olarak bütçe şeffaflığının önemi giderek artmıştır. Buna paralel olarak bütçe şeffaflığı üzerinde etkili olan faktörler birçok çalışmanın konusunu oluşturmuştur. Bu çalışmanın amacı, bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörleri belirlemektir. Bu çerçevede kamu kesimi büyüklüğü, kamu kesimi borç stoku, kamu kesimi bütçe dengesi ile birincil bütçe dengesinden oluşan bağımsız değişkenlerin bütçe şeffaflığı üzerinde etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı'na üye 21 ülkeyi ve 2009-2020 dönemine ait verileri kapsamaktadır. Yöntem olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Analiz sonucuna göre kamu kesimi büyüklüğü ve bütçe dengesi bütçe şeffaflığını pozitif etkilemektedir. Kamu kesimi borç stoku ve birincil bütçe dengesinin bütçe şeffaflığına istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

ABSTRACT

Keywords:

Budget Transparency, Public Sector Size, Public Sector Debt Stock, Budget Balance, Primary Budget Balance

Recently, the importance of budget transparency has increased due to the changes in the administrative mentality and the ease of access to information. Concordantly, the factors effecting the budget transparency have been the subject of many studies. The aim of this study is to determine the fiscal factors that effect the budget transparency. In this context, it has been investigated whether the independent variables consisting of public sector size, public sector debt stock, public sector budget balance and primary budget balance have an effect on budget transparency. The study covers 21 member countries of the Organization for Economic Co-operation and Development and data for the period 2009-2020. Panel data analysis was used as a method. According to the results of the analysis, the size of the public sector and the budget deficit positively effect the budget transparency. Public sector debt

stock and primary budget balance do not have a statistically significant effect on budget transparency.

1. GİRİŞ

1990'ların sonlarından itibaren dünya genelinde bütçe şeffaflığı ile ilgili önemli gelişmeler meydana gelmiştir. 1998 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından başlatılan ve ardından Dünya Bankası, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD), Uluslararası Bütçe Ortaklığı (IBP) gibi uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri tarafından sürdürülen girişimlerin neticesinde, üye ülkelerde bütçe sürecinde şeffaflığı sağlamaya yönelik bazı standartlar ve ilkelerin belirlendiği görülmektedir. Tavsiye niteliğindeki bu standart ve ilkelerle kamu mali yönetiminde daha yüksek bir şeffaflık düzeyine ulaşılması hedeflenmiştir (De Renzio ve Masud, 2011: 609).

Uluslararası alanda bütçe şeffaflığını sağlamaya yönelik çabaların arka planında hükümetlerin vergileme, harcama ve borçlanma konusunda sorumsuzca hareket etmesi, kamuda israf ve yolsuzlukların yaygın hale gelmesi, denetimin ve hesap verme mekanizmalarının yetersizliği gibi pek çok faktör yer almaktadır (Petrie ve Shields, 2010: 2). Buna karşın toplanan vergilerin sürekli olarak artması ile bireyler de hükümetlerin kamusal faaliyetlere ilişkin performansı hakkında daha duyarlı ve eleştirel bir yaklaşım içerisine girerek (Köse, 2007: 95), kamu kaynaklarının nasıl ve nerelere harcandığını daha fazla sorgulamaya başlamıştır.

Günümüzde birçok ülkede merkezi yönetim bütçe sürecinin en zayıf yönü, yürütme organının veya parlamentonun bütçenin anlaşılması ve kamuoyunda tartışılmasına yönelik gayretlerinin yetersiz olmasıdır. Siyasetçiler ve bürokratlar merkezi yönetim bütçesini daha açık ve anlaşılır hale getirmeye yardımcı olabilecek birtakım bilgilerin kamuoyuna sunulmasında isteksiz davranmakta ve böylece hükümetin mali önceliklerini yansıtan bütçelerle ilgili daha bilinçli ve geniş katılımlı bir tartışma ortamının oluşmasına engel olmaktadır (Gomez vd., 2005: 21). Hâlbuki açık ve şeffaf bir bütçe süreci, kamuoyunun menfaatlerine uygun hareket edildiği ve kamu kaynaklarının etkin kullanıldığı konusunda hükümete güven duyulmasını sağlayarak bilgi eksikliğinden kaynaklanan hükümetin performansı ile ilgili yanlış algıların düzeltilmesine yardımcı olabilmektedir (Porumbescu, 2015: 209).

Literatürde gerek merkezi yönetim gerekse yerel yönetim düzeyinde bütçe şeffaflığını ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların büyük bir kısmının yabancı ülkelerde yapıldığını, Türkiye'de ise bugüne kadar yapılan çalışmaların sayıca az olması nedeniyle bütçe şeffaflığı konusunun yeterince ilgi görmediğini söylemek mümkündür. Ayrıca literatürdeki çalışmalara genel olarak bakıldığında bütçe şeffaflığının nüfus, cinsiyet, eğitim, internet kullanımı, yolsuzluk, işsizlik, siyasi rekabet, katılımcılık gibi birçok faktörle ilişkilendirildiği ancak yalnızca mali faktörlere yoğunlaşan ve bu faktörleri ayrıntılı bir şekilde açıklayan az sayıda çalışma bulunduğunu da belirtmek gerekir. Bu sebeple bu çalışmanın sonuçları itibarıyla literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışmada bütçe şeffaflığı öncelikle teorik ve kavramsal açıdan ele alınmaktadır. Daha sonra bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörler açıklanmakta ve literatür taraması sonuçlarına yer verilmektedir. Son olarak da veri uygunluğu dikkate alınarak seçilmiş 21 OECD ülkesinde 2009-2020 yıllarına ait veriler kullanılarak bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörlere ilişkin bir analiz gerçekleştirilmekte olup analiz sonucu elde edilen bulgular ortaya konulmaktadır.

2. BÜTÇE ŞEFFAFLIĞI KAVRAMI

Devlet bütçesi bağlamında hangi vergilerin alınacağı, hangi hizmetlerin sunulacağı ve ne kadar borçlanılacağına ilişkin alınan kararlar, toplumu oluşturan bireyler ve çeşitli kesimler üzerinde önemli sonuçlar doğurmaktadır (IBP, 2022a). Bu çerçevede hükümetlerin politika hedeflerinin somut olarak uzlaştırıldığı ve uygulandığı temel mali belgelerden biri olan bütçenin tüm aşamalarında açıklık ve şeffaflığın hâkim olması gerekmektedir. Şeffaf ve erişilebilir olmayan bir bütçenin uygulamasını takip etmek ve sonuçlarını doğru bir şekilde analiz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla bütçe şeffaflığı, hükümetin hesap verebilirliğinin sağlanması ve uygulanan politikadaki başarı düzeyinin belirlenmesi açısından önem arz eder (World Bank, 2015).

İyi yönetişimin temel ilkeleri arasında yer alan bütçe şeffaflığı, bütçe bilgilerinin zamanında, sistematik ve eksiksiz olarak kamuoyuna açıklanması olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2002: 7). Premchand (1993)'a göre bütçe şeffaflığı, devlet yönetimine ilişkin karar alma süreçleri ve işlemleri ile ilgili bilgilerin kamuoyuna açık olmasıdır. Bütçe şeffaflığı, vatandaşların bütçe gelirleri ve harcamaları ile ödeneklere ilişkin bilgilere erişme ve bunlarla ilgili geri bildirim sağlama kolaylığı anlamına gelmektedir (World Bank, 2015). Benzer şekilde literatürde bütçe şeffaflığının farklı unsurlarını ön plana çıkaran birçok tanım mevcut olmakla birlikte bu tanımların ortak noktasının “bilgi paylaşımı” olduğu görülmektedir.

Blondal (2003)'a göre bütçe şeffaflığının üç temel bileşeni bulunmaktadır. Birincisi, bütçe bilgilerinin yayımlanmasıdır. Mutlak bir ön koşul olmakla birlikte bütçeye ilişkin tüm bilgilerin sistematik biçimde ve zamanında kamuoyuna açıklanmasını gerektirmektedir. İkincisi, yasama organının bütçe sürecindeki etkin rolüdür. Yasama organı anayasal konumu çerçevesinde bütçe raporlarını incelemek, hükümetin bütçe politikasını tartışmak ve etkilemek, hükümeti bütçe sonuçlarından dolayı sorumlu tutmak gibi yetkilerle donatılmaktadır. Üçüncüsü ise vatandaşların bütçe sürecine dâhil edilmesidir. Vatandaşların doğrudan ya da dolaylı olarak (basın ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla) bütçe politikasını etkileyebilmesi ve yasama organının rolüne benzer şekilde hükümetten hesap sorabilmesi gerekmektedir.

Literatürde bütçe şeffaflığı ile ilişkilendirilen bazı teoriler mevcuttur. Bunlardan biri de vekâlet teorisidir. Teori, bir tarafın (asil) işi, diğerine (vekil) devrettiği ilişkiye dayanmakta olup taraflar arasındaki bu ilişkiyi sözleşme metaforunu kullanarak açıklamaya çalışmaktadır. Vekâlet teorisi, asil-vekil ilişkisinde ortaya çıkabilecek iki temel sorunun çözümüne odaklanmaktadır. Birincisi, asil ile vekilin menfaat ve çıkarları çatıştığında ve ikincisi de vekilin fiilen ne yaptığını ve neyi gerçekleştirdiğini asilin doğrulayabilmesinin güç olması durumunda vekâlet sorunu ortaya çıkmaktadır (Eisenhardt, 1989: 58). Taraflar arasındaki ilişkide asil, kendi menfaatlerine göre hareket etmesi için vekil yetki devretmektedir. Vekilin ise bu yetkileri asilin menfaatleri doğrultusunda kullanması gerekmektedir. Ancak uygulamada vekil, her zaman asilin menfaatlerine göre hareket etmeyebilmektedir (Jensen ve Meckling, 1976: 310). Teori, taraflar arasındaki bu tür sorunların bilgi asimetrisinden kaynaklandığını ileri sürmekte olup asil ile vekilin benzer çıkar ve menfaatlere sahip olmadıklarını, bu nedenle vekilin kendisine devredilen yetkiler çerçevesinde hareket ettiğini kanıtlamak için asile karşı şeffaf ve hesap verebilir olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Tejedo-Romero ve Araujo, 2018: 531). Bu bağlamda şeffaflık, bilgi asimetrisini ve böylece de vekilin gücünü azaltarak taraflar arasındaki uyuşmazlıkları sınırlandırmaktadır (Florini, 2002: 14).

Bütçe şeffaflığı ile ilişkilendirilen diğer teori de meşruiyet teorisidir. Teoriye göre şeffaflık, örgütlerin kendilerine meşruiyet kazandırmasının ve paydaşlarına karşı eylemlerini yasal hale getirmesinin bir yolu olarak kabul edilmektedir. Teori, örgütsel meşruiyet tehdit edildiğinde

örgütlerin yeniden meşruiyet kazanmak için bilgi paylaşması gerektiğini savunmaktadır. Bilgi paylaşımı, paydaşların örgütün işleyişi hakkındaki algılarını değiştirebilmek ve paydaşlarının güvenini tekrardan kazanabilmek için kullanılan bir araçtır (Tejedo-Romero ve de Araujo, 2018: 531). Bu nedenle bilginin geniş çapta yayılması, karar alma süreçlerinin iyileştirilmesi ve bu süreçlerde daha fazla şeffaflığın teşvik edilmesi ile kararların meşruiyetinin artırılmasını sağlayacak mekanizmalar oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır (Cruz vd., 2016: 869).

Bütçe şeffaflığı, kamu kaynaklarının nasıl tahsis edildiği ve harcandığına ilişkin bir kontrol ve gözetim mekanizması oluşturmaktadır. Bu nedenle bütçe şeffaflığı, kaynakların kötüye kullanılması ve israfı ile yolsuzluk konusunda kuvvetli bir caydırıcı etkiye sahiptir. Bütçenin kamuoyu ve yasama organının gözetimine açık olması, politika kararları ve buna bağlı olarak bütçe tahsislerinde sapma meydana gelmesi için daha az olanak tanımaktadır (World Bank, 2015). Ayrıca şeffaflık olmadan bütçe uygulamasını takip etmek imkânsız hale gelmekte olup bütçenin amacına uygun olarak yürütülüp yürütülmediği ve kamu hizmetlerinin etkin bir biçimde sunulup sunulmadığı konusunda hükümetin sorumluluklarından kaçmasına ve kamuoyunda güvenilirliklerinin sorgulanmasına yol açmaktadır (IBP, 2022a).

3. BÜTÇE ŞEFFAFLIĞINI ETKİLEYEN MALİ FAKTÖRLER

Merkezi yönetim bütçe sürecinde hazırlanan belge ve bilgilerin kamuoyuna açık hale getirilmesini bir başka ifadeyle bütçe şeffaflığını etkileyen ekonomik, mali, siyasi ve yönetsel pek çok faktör bulunmaktadır. Bu çalışmada bütçe şeffaflığının mali belirleyicileri analiz edilmekte olup bu bağlamda bütçe şeffaflığı üzerinde etkili olabilecek faktörlerden kamu kesimi büyüklüğü, borçlanma ve bütçe dengesi ele alınmaktadır.

3.1. Kamu Kesimi Büyüklüğü

Kamu kesimi büyüklüğü, bütçe şeffaflığı ile ilişkilendirilen potansiyel faktörlerden biridir. Özellikle kamu kesiminin büyük paya sahip olduğu modern ülkelerde, bütçelerin oldukça karmaşık olduğu ve politikacıların da tipik olarak şeffaf uygulamaları benimsemek için yeterli güdüye sahip olmadığı görülmektedir. Şeffaflığın olmadığı durumda politikacılar, mevcut ve gelecekteki vergi yükünü mümkün olabildiğince gizleyebilmekte ve kamu harcamalarının faydalarına gereğinden fazla vurgu yaparak kamu maliyesinin gerçek durumunu muğlak ve anlaşılması güç hale getirebilmektedirler (Alesina ve Perotti, 1996a: 403).

Ferejohn'a göre politikacıların kamuoyuna açıkladıkları mali bilgiler, vatandaşların politikacılara tahsis etmeye istekli olacağı kaynakların miktarıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle daha büyük miktarda kamu kaynağını yönetmeyi hedefleyen politikacıların, daha fazla vergi ödemek zorunda kalacak olan vatandaşların güvenini kazanmak ve devlet faaliyetlerinin kolayca takip edilebilmesini sağlamak için şeffaflık düzeyini artıracaklarını savunmaktadır (Arapis ve Reitano, 2018: 553).

Devlet bütçesinin şeffaflığı, seçmenlerin oylarını alarak iktidara gelen siyasetçilerin benimsedikleri ideolojiden de etkilenmektedir. Örneğin toplumsal sorunlara kamusal çözümler öneren siyasi partilerin daha şeffaf ve demokratik süreçlerden yana olması beklenmektedir. Politikacıların seçmenleri daha yüksek vergiler ödemeye razı edebilmesi ve seçmenlerin desteğini elde edebilmesi için bilgi paylaşımı gereklidir. Bu nedenle şeffaflık, daha geniş bir kamu kesimini politik açıdan uygulanabilir hale getirmeye yönelik stratejilerin bir parçası olarak görülmektedir (Ferejohn, 1997: 149). Sonuç olarak yapılan araştırmalar da kamu harcamalarında artışı savunan sol ideolojiye sahip siyasi partilerin daha şeffaf bir yönetim biçiminden yana olduklarını ortaya koymaktadır.

Birçok ülkede özellikle demokrasinin ve insan haklarının gelişimi ve bununla birlikte eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak seçmenler, sahip oldukları hakların bilinciyle davranmakta ve daha fazla sorgulamaktadırlar. Bu yüzden de plansız hareket eden, bütçe gerçekleriyle yüzleşmekten kaçınan ve halkın refahını arttırmak yerine kamu kesimini yozlaştırıcı sebeplerle genişletmeye eğilim gösteren siyasetçilerden artık daha fazla şüphe duymaktadırlar (Begg, 2015: 98). Siyasetçilerin bu şüpheleri gidermesinin ve seçmenleri ikna edebilmesinin en kolay yolu bilgi paylaşımından bir diğer ifadeyle şeffaflıktan geçmektedir.

3.2. Borçlanma

Bütçe şeffaflığı üzerinde etkili olabileceği tahmin edilen faktörlerden bir diğeri de borçlanmadır. Bir ülkede borç düzeyi ciddi boyutlara ulaştığında büyük finansal sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle borçlanma yoluyla elde edilen kaynakların nerelere harcandığı ve hangi hizmetlerin finansmanında kullanıldığı konusunda bireyler hükümetlerden daha fazla bilgi talep edebilmektedir. Bu talep karşısında hükümetler, borçlanma politikalarını daha şeffaf bir şekilde yürüterek bu politikaların sonuçlarını yansıtan raporlar yayımlamaya daha fazla ihtiyaç duyabilmektedirler (Bolivar vd., 2013: 561).

Bütçe şeffaflığı ile borçlanma arasındaki ilişkide belirleyici olan etkenlerden biri de finansman maliyetleridir. Borç stokunun artması halinde hükümetlerin alacaklılara borçlanmaya ilişkin yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetine ve kapasitesine sahip olduklarını gösterebilmek için daha fazla mali bilgi paylaşımları mümkündür. Böylece alacaklıların hükümetlerin eylem ve faaliyetlerini daha kolay ve düzenli bir biçimde takip edebilmelerine imkân sağlanmakta ve dolayısıyla mali riskin düşük olduğu ispatlanarak finansman maliyetleri düşürülebilmektedir (Rios vd., 2013: 239; Araujo ve Tejado-Romero, 2016: 334).

Nitekim bütçelerin yapısı gereği teknik bilgi ve terimler içermesi onları daha da karmaşık ve anlaşılmaz hale getirmektedir. Bu durum vatandaşların bütçeyle ilgili bilgileri idrak etmesini zorlaştırmakta ve devlet borçlarını gizlemeyi amaçlayan hükümetler için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Böylece vatandaşların ilgisi vergiler ve borçlar üzerinden kamu harcamalarına doğru kaydırılarak bu tür harcamaların faydaları üzerinde durulmaktadır (Alesina ve Perotti, 1996b: 23-24).

3.3. Bütçe Dengesi

Bütçe şeffaflığını belirleyen mali değişkenlerden biri de bütçe dengesidir. Alt vd. (2006: 47), bütçe dengesinde meydana gelen sapmaların (bütçe açığı veya fazlası) daha yüksek şeffaflığa katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Bütçe açığı ortaya çıkması durumunda hükümetin, bu açığın gerekçelerini tatmin edici bir şekilde kamuoyuna anlatması gerekmektedir. Keza bütçe fazlası oluştuğunda da hükümetin, mali performansının dışarıdan net bir şekilde görülmesi ve seçmenlerin takdirini kazanması için daha fazla bilgi paylaşması mümkün olabilmektedir.

Bütçe açığının şeffaflık düzeyi üzerinde hem artırıcı hem de azaltıcı etkide bulunması söz konusudur. Örneğin bir ülkede ekonomik koşulların gittikçe kötüleştiği dönemlerde devlet bütçesinin açık vermesi durumunda hükümetlerin aldıkları kararların ve politika tercihlerinin doğruluğunu haklı göstermek için kamuoyu ile daha fazla bilgi paylaşarak şeffaflıktan yararlanmaları mümkündür. Zuccolotto ve Teixeira, 2014: 246). Bazen de bütçe açığının beklentilerin üzerinde gerçekleşmesi durumunda hükümetler, kamuoyunun eleştirilerine maruz kalmamak için bilgi paylaşımını kısıtlayabilmekte ve hatta birtakım bilgilerin ifşa edilmemesi için yoğun çaba gösterebilmektedir (Sun ve Andreola, 2020: 51).

Bütçe sürecine ilişkin belge ve bilgilerin yeterince açık ve şeffaf olmaması birtakım sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin şeffaflığın olmadığı durumda seçmenlerin kafası karışabilir ve bu durumda bütçe üzerindeki kontrol ve denetimi zayıflayabilir. Siyasetçiler bütçe politikalarının sonuçlarını daha belirsiz ve anlaşılmasız hale getirerek rasyonel ancak eksik bilgi sahibi seçmenler karşısında üstünlük sağlayabilirler. Seçmenler bütçe sürecini ve belgelerini ne kadar az bilir ve anlarsa, politikacılar o kadar fazla stratejik hareket edebilir ve menfaatlerine ulaşmak için bütçe açıklarını kullanabilir (Benito ve Bastida, 2009: 405).

4. OECD ÜLKELERİNDE BÜTÇE ŞEFFAFLIĞININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

2002 yılında OECD, üye ülkelerde bütçe şeffaflığını artırmak için bir referans aracı olarak “*Bütçe Şeffaflığı için En İyi Uygulamalar (Best Practices for Budget Transparency)*” adlı bir kılavuz yayımlamıştır. Kılavuzda üye ülkelerde bütçe şeffaflığının sağlanması ya da daha yüksek bir şeffaflık düzeyine ulaşılması için hükümetlerin yedi temel bütçe raporunu kamuoyuna açık hale getirmeleri tavsiye edilmektedir. Rehberde bahsi geçen raporlar i.) yürürlüğe giren bütçe, ii) bütçe öncesi raporu, iii) aylık rapor, iv) yarıyıl raporu, v) yıl sonu raporu, vi) seçim öncesi raporu ve vii) uzun dönem raporundan oluşmaktadır (OECD, 2002: 8-11).

1990’ların sonundan itibaren gerek OECD gerekse IMF ve Dünya Bankası tarafından bütçe şeffaflığına ilişkin çizilen çerçeve bütçe şeffaflığının tanımı ve kapsamını belirlemek açısından önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilse de ülke bazında karşılaştırılabilir bir bütçe şeffaflığı ölçümü ortaya konmadığı görülmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda IBP söz konusu boşluğu doldurmak amacıyla Açık Bütçe Endeksi (OBI)’ni oluşturmuştur. Endeks, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri tarafından yayımlanan standart ve ilkeler (örneğin Mali Saydamlık İyi Uygulamalar Tüzüğü, Bütçe Şeffaflığı için En İyi Uygulamalar, Denetim İlkelerine İlişkin Lima Deklarasyonu vs.) baz alınarak hazırlanan geniş kapsamlı bir ankete dayanmaktadır (De Renzio ve Masud, 2011: 609). Anket, her ülkede temel bütçe raporlarının web sitesi üzerinden kamuoyuna açıklanma durumunu ve bu raporlarda yer alan bilgilerin kapsamlılığını ölçmektedir. Anket sorularına verilen cevapların sayısal değerinin ortalamasına göre ülkeler 0 ile 100 arasında bir puan olarak endeks sıralaması belirlenmektedir.

Açık Bütçe Endeksi ilk olarak 2006 yılında hazırlanmış olup sonrasında yılaşırı tekrarlanarak ülkelerin bütçe şeffaflığındaki ilerlemeleri izlenmeye çalışılmıştır. 2006 yılında endekse dahil edilen OECD ülkelerinin sayısı 15 iken, zamanla endekse yeni ülkeler eklenerek bu sayı 2021 yılı itibarıyla 25’e ulaşmıştır. Bu çerçevede OECD ülkelerine ait Açık Bütçe Endeksi puanlarının 2006-2021 yılları arasındaki değişimi Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. OECD Ülkelerinin Bütçe Şeffaflığı

S. No	Ülke	2006	2008	2010	2012	2015	2017	2019	2021
1	ABD	81	82	82	79	81	77	76	68
2	Almanya	-	64	68	71	71	69	69	73
3	Avustralya	-	-	-	-	-	74	79	79
4	Avusturya	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Belçika	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Çekya	61	62	62	75	69	61	59	60
7	Danimarka	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Estonya	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Finlandiya	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Fransa	89	87	87	83	76	74	74	72

11	Güney Kore	73	66	71	75	65	60	62	74
12	Hollanda	-	-	-	-	-	-	-	-
13	İngiltere	88	88	87	88	75	74	70	74
14	İrlanda	-	-	-	-	-	-	-	-
15	İspanya	-	-	63	63	58	54	53	54
16	İsrail	-	-	-	-	-	-	-	-
17	İsveç	76	78	83	84	87	87	86	85
18	İsviçre	-	-	-	-	-	-	-	-
19	İtalya	-	-	58	60	73	73	71	75
20	İzlanda	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Japonya	-	-	-	-	-	60	62	61
22	Kanada	-	-	-	-	-	71	71	31
23	Kolombiya	57	61	61	58	57	50	47	50
24	Kosta Rika	45	45	47	50	54	56	57	63
25	Letonya	-	-	-	-	-	-	-	-
26	Litvanya	-	-	-	-	-	-	-	-
27	Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	-
28	Macaristan	-	-	-	-	49	46	45	44
29	Meksika	50	55	52	61	66	79	82	82
30	Norveç	72	80	83	83	84	85	80	81
31	Polonya	74	67	64	59	64	59	60	60
32	Portekiz	-	-	58	62	64	66	66	60
33	Slovakya	-	-	57	67	57	59	60	65
34	Slovenya	82	74	70	74	68	69	68	66
35	Şili	-	-	72	66	58	57	55	60
36	Türkiye	42	43	57	50	44	58	51	55
37	Yeni Zelanda	86	86	90	93	88	89	87	85
38	Yunanistan	34	53	55	55	66	82	81	87

Kaynak: IBP tarafından yayımlanan Açık Bütçe Endeksi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tabloda görüldüğü gibi OECD üyesi olup endekste yer almayan ülke sayısı 13'tür. Endekste yer alan OECD üyesi ülkelerin 2006-2021 yılları arasındaki ortalaması hesaplandığında bütçe şeffaflığının en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla Yeni Zelanda (88), İsveç (83) ve Norveç (81)'tir. Bütçe şeffaflığının en düşük olduğu ülkeler ise sırasıyla Macaristan (46), Türkiye (50) ve Kosta Rika (52)'dir.

IBP endekste yer alan ülkeleri elde ettikleri puanlar dikkate alınarak bütçe bilgisi sunum düzeyine göre sınıflandırmakta olup 80 ile 100 puan aralığında yer alan ülkelerin bütçe sürecinde kapsamlı bilgiler sunduğunu kabul etmektedir. Bu bağlamda OECD ülkeleri arasında merkezi yönetim bütçe sürecine ilişkin kapsamlı bilgiler sunarak endeksin yayımlandığı tüm yıllarda 80 puanı aşan tek ülkenin Yeni Zelanda olduğu görülmektedir.

5. LİTERATÜR TARAMASI

Bütçe şeffaflığı, bütçe ile ilgili süreçlerin yürütülmesinde sorumluluğu bulunan ve bütçe metinlerinin düzenlenmesinde aktif olan yönetim ile kamu hizmet ve mallarının finansmanına katkılarından dolayı süreçlerin izleme ve denetiminde rol oynamak isteyen vatandaşları

kapsayan çok aktörlü bir kavramdır. Bu çok aktörlü olma durumu bütçe şeffaflığını etkileyen veya bütçe şeffaflığından etkilenen birçok faktör olmasına neden olmaktadır.

Ampirik literatür incelendiğinde bütçe şeffaflığı ile politik, mali ve kültürel faktörlerin ilişkisini araştıran çok sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Ancak bu faktörler içinde bazı değişkenlerin ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda bütçe şeffaflığı ile ilişkisi bulunan politik faktörlerden yönetim/yönetişim kalitesi, katılım/e-katılım ve demokrasi (Albassam, 2015; Benito ve Bastida, 2009; Birskyte, 2018; Harrison ve Soyogo, 2014; Keyifli, 2021; Bisogno ve Cuadrado-Ballesteros, 2022; Cimpoeru ve Cimpoeru, 2015a; Citro, 2021; Bisogno vd., 2022); mali faktörlerden kamu kesimi büyüklüğü, bütçe dengesi ve kamu borçlanması (Bastida ve Benito, 2007; Benito ve Bastida, 2009; Sedmihradská ve Haas, 2013; Alt ve Lowry, 2010; Gerunov, 2016; Lopez, 2017; Birskyte, 2018; Montes vd., 2019; Dibo, 2021); kültürel faktörlerden ise bireysellik, ataerkillik, otoriter yönetim tercihi ve kurumsal kolektivizm (Mcnab ve Wilson, 2018; Birskyte, 2018) öne çıkmaktadır. Buna ek olarak yolsuzluk ve bütçe şeffaflığı (Bastida ve Benito, 2007; Lopez, 2017; Cimpoeru ve Cimpoeru, 2015b; Koçdemir ve Yılmaz, 2020; Kayalıdere ve Mastar Özcan, 2014) ilişkisini araştıran çalışmalar da mevcuttur.

Literatürde bütçe şeffaflığı ile politik faktörlerden yönetim/yönetim kalitesi arasında pozitif bir ilişki bulunduğu yaygın kanıdır. Bu bağlamda bütçe şeffaflığı ve yönetim kalitesi arasındaki ilişkiyi ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre bütçe şeffaflığı ve yönetim kalitesi arasındaki ilişkide meydana gelen değişimleri inceleyen Albassam (2015) yaptığı çalışmada Açık Bütçe Endeksinde göre en şeffaf 50 ülke ve en az şeffaf 50 ülke olmak üzere toplamda 100 ülkenin 2006, 2008, 2010 ve 2012 yıllarına ait verilerini Kendall Tau korelasyon yöntemi ve lojistik regresyon yöntemi ile test etmiştir. Çalışmanın bulgularından bütçe şeffaflığının yönetim kalitesini önemli ölçüde ve pozitif etkilediğine; ülkelerin gelişmişlik düzeyinin ise bütçe şeffaflığı ile yönetim kalitesi arasındaki ilişkiyi minimum düzeyde etkilediğine ulaşılmıştır. Bisogno ve Cuadrado-Ballesteros (2022) yaptıkları çalışmada 96 ülkenin 2008-2019 dönemi verilerini kullanarak bütçe şeffaflığı ve yönetim kalitesi arasındaki çift yönlü ilişkiyi dinamik panel veri analizi ve genelleştirilmiş momentler yöntemi (GMM) ile analiz etmiştir. Analiz sonucu bütçe şeffaflığı ve yönetim kalitesi arasında çift yönlü ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bütçe şeffaflığı ile yönetim kalitesi arasındaki ilişkiyi araştıran Cimpoeru ve Cimpoeru (2015a) yaptıkları çalışmada 94 ülkenin 2009-2012 dönemi verilerini en küçük kareler yöntemi ile test etmişlerdir. Analiz sonucunda ulaşılan bulgular bütçe şeffaflığı ile yönetim kalitesi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu yönündedir.

Bütçe şeffaflığı ile arasında pozitif ilişki bulunan diğer politik faktörler siyasi katılım, e-katılım ve demokrasidir. Harrison ve Soyogo (2014) demokrasi, kişi başına düşen GSYH, beşeri sermaye, bütçe belgelerine ulaşılabilirlik, e-katılım ve Açık Devlet Ortaklığı'na katılımın bütçe şeffaflığı üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmada Açık Bütçe Endeksi'nde yer alan 98 ülke verileri için en küçük kareler yöntemini kullanmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında kişi başına düşen GSYH'nin bütçe şeffaflığını önemli ölçüde ve negatif etkilediği, diğer tüm değişkenlerin ise bütçe şeffaflığını önemli ölçüde ve pozitif etkilediğine ulaşılmıştır. Bisogno vd. (2022) e-devlet girişimleri ve e-katılımın bütçe şeffaflığı üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada 97 ülkenin 2008, 2010, 2012, 2015 ve 2017 yıllarına ait verileri panel nedensellik analizi yöntemi ile sınıamışlardır. Çalışmadan ulaşılan sonuç e-devlet girişimleri ve e-katılımın bütçe şeffaflığı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu yönündedir. Citro vd. (2021), bütçe şeffaflığını etkileyebilecek politik faktörleri araştırmayı amaçladıkları çalışmada 95 ülkenin 2006, 2008, 2010, 2012 ve 2015 yıllarına ait verileri Arellano-Bond ve Hansen testleri ile analiz etmişlerdir. Bütçe şeffaflığı ile hükümet özellikleri ve bütçe şeffaflığı ile politika ve seçim özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek üzere iki farklı model kurmuşlardır.

Bağımsız değişkenlerden hükümet özelliklerini görev süresi, ideoloji ve güç temsil ederken; seçim sistemleri özelliklerini ise parlamento, çoğulculuk ve rekabet gücü temsil etmektedir. Analiz bulgularına göre birinci modelde bütçe şeffaflığını görev süresi negatif, ideoloji pozitif; güç negatif etkilerken, ikinci modelde bütçe şeffaflığını parlamento pozitif, çoğulculuk pozitif, rekabet gücü pozitif etkilemektedir.

Mali faktörler ve bütçe şeffaflığı arasındaki ilişki literatürde farklılık göstermekle birlikte genellikle ele alınan mali faktörlerin kamu borcu ve bütçe dengesi olduğu görülmektedir. Genel kanı bütçe şeffaflığının kamu borçlanmasını negatif, kamu borçlanmasının bütçe şeffaflığını pozitif etkilediği şeklindedir. Öte yandan bütçe dengesi ve bütçe şeffaflığı arasında farklı ilişkilere ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Literatürde genellikle bütçe açığı ve bütçe şeffaflığı arasında negatif bir ilişkiye ulaşılmaktayken bütçe dengesi ve bütçe şeffaflığı arasında pozitif ilişkiye ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Bütçe şeffaflığının kamu borçları ve bütçe açığı üzerindeki etkisini araştıran Dibo (2021) çalışmada yükselen ekonomiler grubunda yer alan 12 ülkenin 2006-2019 dönemi verilerini Pedroni eşbütünleşme testi ile panel tam modifiye basit en küçük kareler (FMOLS: fully modified ordinary least squares) ve panel dinamik basit en küçük kareler (DOLS: dynamic ordinary least square) yöntemleri ile sınımıştır. Çalışmadan ulaşılan sonuç, bütçe şeffaflığı ile kamu borcu arasında pozitif, bütçe şeffaflığı ile bütçe açığı arasında negatif bir ilişki olduğu şeklindedir. Sedmihradská ve Haas (2013) yaptıkları çalışmada mali performans (kamu borcu ve bütçe dengesinin GSYH içindeki payı) ve bütçe şeffaflığı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada 2004-2009 dönemi verileri ile korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Korelasyon analizine 53-93 ülke verisi dahil edilirken regresyon analizine 18 ülke verisi dahil edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre bütçe şeffaflığı ve bütçe açığı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuş, kamu borcu ve bütçe şeffaflığı arasında ise güçlü bir negatif ilişki kanıtlanamamıştır. Gerunov (2016) bütçe şeffaflığının mali performans üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada 57 ülkenin 2006-2015 dönemi verilerini kullanarak panel regresyon analizi uygulamıştır. Çalışmanın bulguları bütçe şeffaflığının borçlanma üzerinde negatif bir etkisi olduğu yönündeyken birincil denge ve bütçe dengesi üzerinde anlamlı bir etki bulunmadığı şeklindedir. Montes vd. (2019) yaptıkları çalışmada bütçe şeffaflığının hükümet etkinliği ve kamu harcama verimliliği üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 82 ülkenin 2006-2014 dönemi verilerini panel veri analizi ile sınımıştır. Çalışmadan ulaşılan sonuç bütçe şeffaflığının kamu borcu üzerinde önemli ölçüde ve negatif etkisi olduğu, hükümet etkinliği ve hükümet harcama verimliliği üzerinde önemli ölçüde ve pozitif etkisi olduğuna yönündedir.

Hem siyasi hem mali faktörlerin bütçe şeffaflığı ile ilişkisinin incelendiği çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalardan Alt ve Lowry (2010) yaptıkları çalışmada ABD eyaletlerinin bütçe süreci şeffaflığının yerel yöneticilerin yeniden seçilmeleri ve vergi artışları üzerindeki etkilerini araştırmak için 1972-2000 verilerini En Küçük Kareler yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmadan ulaşılan sonuç bütçe şeffaflığının görevde kalma ve yeniden seçilme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı, vergi artışlarını ise önemli ölçüde ve pozitif etkilediğidir. Bütçe şeffaflığı ile mali performans ve siyasi katılım arasındaki ilişkiyi inceleyen Benito ve Bastida (2009) yaptıkları çalışmada 41 ülkenin 2003 yılına ait verileri Korelasyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre şeffaflık ile devlet borcu/GSYH arasında ilişki bulunmamaktadır. Buna ek olarak şeffaflık ile bütçe dengesi/GSYH arasında anlamlı ve pozitif, siyasi katılım ile de zayıf bir pozitif ilişki bulunmaktadır.

Bütçe şeffaflığı ile ilişkisi araştırılan bir diğer değişken yolsuzluktur. Bütçe şeffaflığı ile yolsuzluk arasında negatif yönde bir ilişki olması beklenmektedir. Lopez (2017) yaptığı çalışmada ülkeleri yolsuzluk düzeyi, kişi başına düşen gayri safi milli gelir ve coğrafi bölgelere

göre sınıflandırarak bütçe şeffaflığı ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 2010 yılında 91 ülke, 2015 yılında 99 ülkenin verileri kullanılarak Korelasyon analizi uygulanmıştır. Tüm sınıflandırmalarda analiz bulguları yolsuzluk ve bütçe şeffaflığı arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bastida ve Benito (2007) OECD üyesi ve OECD üyesi olmayan 41 ülkenin şeffaflık katsayısı ile yolsuzluk/demokrasi, ekonomik büyüme ve kamu sektörü arasındaki ilişkiyi korelasyon yöntemi ile araştırmıştır. Araştırmanın bulgularından yolsuzluk ve şeffaflık arasında önemli ve negatif bir ilişkiye, ekonomik büyüme ve şeffaflık arasında önemli ve pozitif bir ilişkiye ve kamu büyüklüğü ile şeffaflık arasında negatif bir ilişkiye ulaşılmıştır. Bütçe şeffaflığı ve ekonomik özgürlüklerin yolsuzluk ile ilişkisini araştırdıkları çalışmada Kayalidere ve Mastar Özcan (2014), 2006-2012 dönemi seçilmiş ülkelerin verilerine korelasyon ve yatay kesit regresyon analizi uygulamışlardır. Çalışmadan ekonomik özgürlük ve şeffaflık arttıkça yolsuzluk düzeyinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bütçe şeffaflığı ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi pozitif bulan Cimpoeru ve Cimpoeru (2015b) çalışmasında bütçe şeffaflığı ile yolsuzluk kontrolü ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi 2006-2012 dönemi için 59 ülke verilerini kullanarak havuzlanmış en küçük kareler yöntemi ile test etmiştir. Çalışmanın sonucunda bütçe şeffaflığı ile yolsuzluk kontrolü ve ekonomik performans arasında anlamlı ve pozitif bir ilişkiye ulaşılmıştır. Koçdemir ve Yılmaz (2020) bütçe şeffaflığı ve yolsuzluk ilişkisini araştırdıkları çalışmada 94 ülkenin 2012-2017 dönemi verilerini Korelasyon analizi ile sınımlamışlardır. Elde edilen bulgu bütçe şeffaflığı ile yolsuzluk algısı arasında güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu şeklindedir.

Kültürel değerlerin bütçe şeffaflığı üzerindeki etkilerini araştıran McNab ve Wilson (2018) yaptıkları çalışmada Kanada eyaletleri için 1980-2018 dönemi verilerini En Küçük Kareler yöntemiyle test etmişlerdir. Çalışmada kullanılan bütçe şeffaflığı göstergesi Açık Bütçe Endeksi, Kanada eyaletleri için dikkate alınarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır. Kültürel değer göstergeleri olarak üç farklı ulusal kültür ölçüsü kullanılmıştır. Bunlar; kurumsal kolektivizm, ataerkillik ve otoriter yönetim tercihleridir. Ayrıca bireysellik de bir diğer değişkendir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre bireyselliğin bütçe şeffaflığı üzerinde önemli pozitif bir etkisi bulunurken, kurumsal kolektivizm, ataerkillik ve otoriter yönetim tercihlerinin bütçe şeffaflığı üzerinde önemli negatif etkileri olduğu şeklindedir. Birskyte (2018) çalışmasında Litvanya'daki 60 yerel yönetimin bütçe şeffaflığı göstergelerini inceledikten sonra bu yerel yönetimler için bütçe şeffaflığı endeksi belirleyerek, bu endeksin sosyo-demografik, mali ve politik faktörler ile ilişkisini incelemiştir. Sosyo-demografik faktörler olarak üniversite eğitimi alanların nüfusa yüzdesi, 65 yaş ve üstünün toplam nüfusa yüzdesi, toplam belediye nüfusu, kırsal kesim nüfusunun belediye nüfusuna yüzdesi; mali faktörler olarak kişi başına düşen kamu borcu, kişi başına düşen bütçe geliri, merkezi bütçeden aktarılan payın toplam bütçe geliri içindeki payı ve politik faktör olarak yerel seçimlere katılım alınmıştır. Yapılan regresyon analizi bulgularına göre bütçe şeffaflığı ile kırsal kesim nüfusunun toplam nüfusa yüzdesi arasında %1 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki; toplam belediye nüfusu arasında %10 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki; 65 yaş ve üstünün toplam nüfusa yüzdesi arasında %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki; yerel seçimlere katılım arasında %1 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki; kişi başına düşen kamu borcu arasında %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif bir ilişki; merkezi bütçeden aktarılan payın toplam bütçe geliri içindeki payı arasında %5 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki ve kişi başına düşen bütçe geliri arasında %5 düzeyinde anlamlı ve negatif bir ilişki mevcuttur.

Lopez (2015) döviz kuru sistemini etkileyen faktörleri araştırdığı çalışmasında Açık Bütçe Endeksinde yer alan 5 ülkenin 2006, 2008, 2010 ve 2012 yıllarına ait verileri çok terimli lojistik yöntem ve panel veri analizi ile sınımlamıştır. Çalışmada bağımlı değişken olan döviz kuru sistemi

esnek, sabit ve orta olarak kendi içinde üçe ayrılmıştır. Çalışmanın sonuçları, döviz kuru sistemini belirlemede Yolsuzluk Algılama Endeksi, TÜFE ve GSYH'nin yüzdesi olarak ticaretin önemsiz olduğunu; bütçe şeffaflığı yüksek olan ülkeler ve ekonomik özgürlüğü yüksek olan ülkelerin esnek döviz kuru sistemini tercih etmeye daha meyilli olduğunu ve kişi başına düşen GSYH'si yüksek olan ülkelerin sabit döviz kuru sistemini seçmeye istekli olduğunu göstermektedir.

Bütçe şeffaflığını etkileyen siyasi, mali, kültürel ve ekonomik pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri oluşturan değişkenler ile bütçe şeffaflığı arasındaki ilişki yön ve işaret olarak oldukça farklılık göstermektedir. Bütçe şeffaflığını pozitif etkileyen (bütçe şeffaflığı ile arasında pozitif ilişki bulunan) değişkenler, politik faktörlerden yönetim/yönetim kalitesi, katılım/ demokrasi, parlamento, çoğulculuk, rekabet gücü, ideoloji; mali faktörlerden bütçe dengesi, kamu borçlanması; kültürel faktörlerden bireysellik ve ekonomik faktörlerden ise esnek döviz kurudur. Bütçe şeffaflığını negatif etkileyen (bütçe şeffaflığı ile arasında negatif ilişki bulunan) değişkenler, politik faktörlerden güç, görev süresi; mali faktörlerden bütçe açığı, ekonomik faktörlerden yolsuzluk; kültürel faktörlerden ataerkillik, kurumsal kolektivizm, otoriter yönetim tercihidir.

6. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bütçe şeffaflığını etkileyen ekonomik, siyasi, idari ve mali pek çok faktör bulunmaktadır. Bu çalışmada, bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörlerin neler olduğu araştırılmaktadır. Bu kapsamda, bütçe şeffaflığı (BS) bağımlı değişken, kamu kesimi büyüklüğü (KKB), kamu kesimi borç stoku (BORC), kamu kesimi bütçe dengesi (BD) ile faiz dışı (birincil) bütçe dengesi (FDBD) ise bağımsız değişken olarak kullanılmış ve bir ekonometrik model kurulmuştur. BS verileri IBP (2022b) veri tabanından; KKB, BORC ile FDBD verileri IMF (2022) veri tabanından ve BD verileri ise OECD (2022) veri tabanından elde edilmiştir. BS verileri endeks değeri olarak analize dahil edilirken, diğer değişkenler (KKB, BORC, BD, FDBD) ise GSYH'ye oranlanmış bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca, IBP (2022b) tarafından hazırlanan BS değişkeni yıllık olarak değil, genellikle yılaşırı olarak hesaplanmaktadır (Tablo 1). Ancak, hesaplandığı yıldan önceki yılın da bütçe şeffaflığını yansıttığından, boş olan yıllar için kendisinden sonraki yıllardaki skor aynen kullanılmıştır (Sedmihradská ve Haas, 2013: 116; Dibo, 2021: 114). Örneğin, 2015 yılı bütçe şeffaflığı skoru 2013 ve 2014 yıllarındaki bütçe şeffaflığını da yansıtmaktadır. Bu kapsamda, BS değişkenindeki kısıt göz önünde tutularak analize mümkün olan en çok sayıda ülkenin dahil edilebilmesi amacıyla paneli oluşturan zaman serisininin 2009'dan başlatılmasına ve (2022) veri tabanındaki kısıt dolayısıyla da 2020'de sonlandırılmasına karar verilmiştir. 2009-2020 dönemine ait verilerin kullanıldığı bu araştırmaya, 38 OECD ülkesi içerisinde verilerine ulaşılabilen 21'i dahil edilmiştir. Bu ülkelere Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Analize Dahil Edilen ve Edilmeyen OECD Ülkeleri

Dahil Edilen OECD Ülkeleri:						
ABD	Almanya	Çekya	Fransa	Güney Kore	İngiltere	İspanya
İsveç	İtalya	Kolombiya	Kosta Rika	Meksika	Norveç	Polonya
Portekiz	Slovakya	Slovenya	Şili	Türkiye	Yeni Zelanda	Yunanistan
Dahil Edilmeyen OECD Ülkeleri:						
Avustralya	Avusturya	Belçika	Danimarka	Estonya	Finlandiya	Hollanda
İrlanda	İsrail	İsviçre	İzlanda	Japonya	Kanada	Letonya
Litvanya	Lüksemburg	Macaristan				

Tablo 2’de görünen ve verileri tam olan 21 OECD ülkesi ekonometrik modele dahil edilmiştir. Bununla birlikte, 17 OECD ülkesi ise veri eksikliğinden dolayı modele dahil edilememiştir. Modelde yer alan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

	BS	KKB	BORC	BD	FDBD
Ortalama	68,2301	40,3905	67,4169	-3,0301	-1,2982
En Büyük	93	61,4212	212,4489	13,7673	11,9426
En Küçük	44	16,8476	5,8528	-15,3096	-12,5905
Standart Sapma	11,6913	10,6651	40,5674	4,3854	3,5391
Çarpıklık	0,1775	-0,5348	1,1786	0,3727	-0,1417
Basıklık	2,0698	2,4446	3,9267	5,1914	5,0531
Jarque-Berra	10,4083	15,2533	67,3611	56,2589	45,1041
Olasılık Değeri	0,0054	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000
Gözlem Sayısı	252	252	252	252	252

Tablo 3’te görüldüğü gibi, ilk olarak, BS değişkeninin ortalaması 68,2 olarak hesaplanmıştır. Bütçe şeffaflığı en yüksek olan ülke 93 endeks puanıyla 2011 ve 2012 yıllarında Yeni Zelanda olurken, en düşük olan ülke ise 44 puanla 2013, 2014 ve 2015 yıllarında Türkiye olmuştur. BS değişkeninin standart sapmasının 11,7 olarak hesaplanması bu seride dönemler itibariyle önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, BS değişkeni hafif sağa çarpık ve normal dağılıma göre daha sivri bir yapıya sahiptir. İkinci olarak, KKB değişkeninin ortalaması %40,4 olarak hesaplanmıştır. Kamu kesimi büyüklüğü en yüksek olan ülke %61,4 ile 2020 yılında Fransa olurken, en düşük olan ülke ise %16,8 ile 2009 yılında Kosta Rika olmuştur. KKB değişkeninin standart sapmasının %10,66 olarak hesaplanması bu seride dönemler itibariyle önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, KKB değişkeni hafif sola çarpık ve normal dağılıma göre daha sivri bir yapıya sahiptir. Üçüncü olarak, BORC değişkeninin ortalaması %67,4 olarak hesaplanmıştır. Kamu kesimi borç stoku en yüksek olan ülke %212,5 ile 2020 yılında Yunanistan olurken, en düşük olan ülke ise %5,85 ile 2009 yılında Şili olmuştur. BORC değişkeninin standart sapmasının %40,56 olarak hesaplanması bu seride dönemler itibariyle önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, BORC değişkeni sağa çarpık ve normal dağılıma göre daha sivri bir yapıya sahiptir. Dördüncü olarak, BD değişkeninin ortalaması %-3,03 olarak hesaplanmıştır. Kamu kesimi bütçe dengesi en yüksek olan ülke %-15,3 ile 2020 yılında ABD olurken, en düşük olan ülke ise %13,76 ile 2012 yılında Norveç olmuştur. BD değişkeninin standart sapmasının %4,38 olarak hesaplanması bu seride dönemler itibariyle küçük değişiklikler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, BD değişkeni hafif sağa çarpık ve normal dağılıma göre daha sivri bir yapıya sahiptir. Beşinci olarak, FDBD değişkeninin ortalaması %-1,29 olarak hesaplanmıştır. Faiz dışı bütçe dengesi en yüksek olan ülke %11,94 ile 2012 yılında Norveç olurken, en düşük olan ülke ise %-12,59 ile 2013 yılında Slovenya olmuştur. FDBD değişkeninin standart sapmasının %3,54 olarak hesaplanması bu seride dönemler itibariyle küçük değişiklikler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, FDBD değişkeni hafif sola çarpık ve normal dağılıma göre daha sivri bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte, tüm değişkenlerin Jarque-Berra test sonuçlarının anlamlı olduğu, böylece hiçbir değişkenin normal dağılım göstermediği görülmektedir.

Araştırmanın birim boyutunu verilerine ulaşılabilen 21 OECD ülkesi, zaman boyutunu da 2009-2020 yılları oluşturduğundan, analiz yöntemi olarak panel veri analizi seçilmiştir. Bu kapsamda, seçilen OECD ülkelerinin bütçe şeffaflığı üzerinde etkisi olan mali değişkenlerin analiz edildiği çalışmada ekonometrik model aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$BS_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 KKB_{it} + \beta_2 BORG_{it} + \beta_3 BD_{it} + \beta_4 FDBD_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Denklemler 1’de gösterilen BS değişkeni bütçe şeffaflığı endeksini, KKB değişkeni kamu kesimi büyüklüğünü, BORG değişkeni kamu kesimi borç stoğunu, BD değişkeni kamu kesimi bütçe dengesini ve FDBD değişkeni kamu kesimi faiz dışı (birincil) bütçe dengesini ifade etmektedir. Bununla beraber α sembolü sabit parametreyi, β sembolü bağımsız değişkenlerin katsayısını, u sembolü hata terimini, i sembolü birimleri, t sembolü de zamanı temsil etmektedir.

7. BULGULAR

Bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörlere ilişkin panel regresyon analizinden önce birtakım ön testler gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda ilk olarak, doğru panel tahmincinin belirlenebilmesi adına testler gerçekleştirilmiş ve sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Panel Tahmincilerin Karşılaştırılması

Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
F Testi	0,94	0,5427
LR Testi	0,0000	1,0000
Breusch-Pagan Testi	0,0000	1,0000
Score Testi	0,0000	1,0000

Tablo 4’te kullanılan testlerde klasik modelin uygun olduğu temel hipotezi sınanmıştır. Hesaplanan olasılık değerlerine bakıldığında tüm değerlerin 0,05’ten büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre temel hipotezin reddedilemediği ve klasik modelin uygun olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca, modelde içsellik sorunu bulunup bulunmadığı Durbin’in Score testi ve Wu-Hausman testiyle sınanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Değişkenler Arası İçsellik Sınanması

Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Durbin’in Score Testi	0,0059	0,9387
Wu-Hasuman Testi	0,0057	0,9398

Tablo 5’te modelde yer alan değişkenler arasında içsellik sorunu bulunup bulunmadığına ilişkin test sonuçları verilmiştir. Durbin’in Score testinin anlamlılık değerinin yaklaşık 0,94 ve Wu-Hausman testinin anlamlılık değerinin de yaklaşık 0,94 olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre “değişkenler dışsaldır” H_0 hipotezi reddedilememektedir ve değişkenlerin dışsal olduğu söylenebilmektedir. Dışsal olduğu söylenebilen değişkenlerle kurulacak klasik panel veri modellerinde birtakım varsayımlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, hata teriminin birim içerisinde ve birimlere göre eşit varyanslı (homoskedastik) olduğu varsayımdır. İkincisi hata teriminin dönemsel korelasyonsuz (yani otokorelasyonsuz) olduğu varsayımdır. Üçüncüsü ise hata terimlerinin uzamsal korelasyonsuz (yani birimler arası korelasyonsuz) olduğu varsayımdır (Yerdelen Tatoğlu, 2012: 197). Dolayısıyla, klasik regresyon modelinin sonuçlarının geçerli kabul edilebilmesi için bu varsayımlar test edilmiş ve bulgular Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Varsayımların Testi

Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
White Testi	59,6223	0,0001
Wooldridge Testi	1578,02	0,0000

Pesaran CD Testi

0,863

0,3881

Tablo 6'da görüldüğü üzere değişen varyans (heteroskedasite) sorunu bulunup bulunmadığı White testiyle, otokorelasyon sorunu bulunup bulunmadığı Wooldridge testiyle ve birimler arası korelasyon sorunu bulunup bulunmadığı da Pesaran CD testiyle sınanmıştır. İlk olarak, White testi sonuçlarına bakıldığında, test istatistiğinin 59,62 ve olasılık değerinin yaklaşık 0 olduğu görülmektedir. Olasılık değeri 0,05'in altında olduğundan sabit varyans vardır temel hipotezi reddedilmektedir. İkinci olarak, Wooldridge testi sonuçlarına bakıldığında, test istatistiğinin 1578,02 ve olasılık değerinin yaklaşık 0 olduğu görülmektedir. Olasılık değeri 0,05'in altında olduğundan birinci mertebeden otokorelasyon sorunu yoktur temel hipotezi reddedilmektedir. Son olarak, Pesaran CD testi sonuçlarına bakıldığında, test istatistiğinin 0,863 ve olasılık değerinin yaklaşık 0,39 olduğu görülmektedir. Olasılık değeri 0,05'in üzerinde olduğundan yatay kesit bağımlılığı yoktur temel hipotezi reddedilememektedir. Özetle, modelde değişen varyans, otokorelasyon sorunlarının var olduğu, birimler arası korelasyon sorununun ise olmadığı söylenebilmektedir. Bu nedenle Tablo 7'de değişen varyans ve otokorelasyona karşı dirençli Driscoll-Kraay standart hatalarla havuzlanmış en küçük kareler regresyonu sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 7. Driscoll-Kraay Standart Hatalar Tahmincisi Bulguları

Bağımlı Değişken: BS			
Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
KKB	0,4419	0,0362	0,000
BORC	0,0159	0,0091	0,108
BD	1,6155	0,5001	0,008
FDBD	-1,1613	0,6985	0,125
Sabit	52,6957	1,2273	0,000
R ²	0,2139		
F Test	117,80		0,000

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeylerini ifade etmektedir.

Bütçe şeffaflığının etkileyen mali faktörlerin belirlenmesine yönelik tahmin edilen dirençli panel veri analizine ilişkin bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir. İlk olarak kurulan modelin anlamlılığını gösteren F istatistiğine ve olasılık değerine bakıldığında, modelin %5 önem düzeyinde anlamlı olduğu, dolayısıyla modelin geçerli olduğu görülmüştür. Modelde KKB bağımsız değişkeninin katsayısı yaklaşık 0,44 ve olasılık değeri yaklaşık 0 olarak; BORC değişkeninin katsayısı 0,01 ve olasılık değeri 0,108 olarak; BD bağımsız değişkeninin katsayısı yaklaşık 1,61 ve olasılık değeri 0,008 olarak; FDBD bağımsız değişkeninin katsayısı yaklaşık -1,16 ve olasılık değeri yaklaşık 0,125 olarak; sabit katsayısı yaklaşık 52,69 ve olasılık değeri yaklaşık 0 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, KKB ve BD değişkenlerinin BS değişkenini istatistiki açıdan anlamlı ve pozitif olarak etkilediği, bununla birlikte, BORC ve FDBD değişkeninin ise BS değişkeni üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisinin bulunmadığı söylenebilmektedir. Böylece, kamu kesimi büyüklüğünde yaşanacak 1 birimlik artışın bütçe şeffaflığını yaklaşık %0,44 artıracak ve bütçe dengesinde yaşanacak 1 birimlik artışın bütçe şeffaflığını yaklaşık %1,61 artıracakı söylenebilmektedir. Ayrıca, modeldeki sabitin katsayısının 52,69 ve anlamlılık değerinin yaklaşık 0 olduğu da görülmektedir. Modelin tahmin gücünü gösteren belirlenme katsayısı (R²) ise 0,21 olarak hesaplanmıştır.

Literatürde bütçe şeffaflığının mali faktörler üzerindeki etkilerini ya da bütçe şeffaflığı ve mali faktörler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar mevcuttur. Ancak bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörlerle ilgili çalışmalara rastlanamamıştır. Bu nedenle çalışmadan ulaşılan bulguları doğrulayan ya da zıt bulgulara ulaşan çalışmalara yer vermek pek mümkün olmamaktadır. Literatürden elde edilen kanıtlar doğrultusunda bulgular yorumlanacaktır. Bu doğrultuda çalışmada elde edilen ilk bulgu kamu kesimi büyüklüğünün bütçe şeffaflığını pozitif etkilediğidir. Bu bulguya benzer bulgulara ampirik literatürde ulaşılamamıştır. Ancak, Bastida ve Benito (2007) yaptıkları çalışmada bu bulgunun aksi bir bulguya ulaşarak kamu büyüklüğü ve bütçe şeffaflığı arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Teorik literatürde Alesina ve Perotti (1996a) kamu kesimi büyüklüğünün bütçe şeffaflığını negatif etkilediği, Ferejohn (1997) ise bütçe şeffaflığının kamu kesimi büyüklüğünü pozitif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ferejohn (1997)'a göre politikacıların mali bilgileri vatandaşlarla paylaşmaları, vatandaşların politikacılara kamu kaynağı sağlama noktasında daha istekli olmalarını sağlayacaktır. Böylece bütçe şeffaflığına önem veren politikacılar vatandaşların güvenini kazanarak daha fazla kamu kaynağı toplama ve yönetme imkânı bulabilecektir. Daha fazla kamu kaynağı ise daha büyük bir kamu kesimi anlamına gelmektedir.

Çalışmadan elde edilen diğer bulgu ise bütçe dengesinin bütçe şeffaflığını pozitif etkilediğidir. Benito ve Bastida (2009) bütçe şeffaflığı ile bütçe dengesi arasında pozitif bir ilişki olduğuna dair kanıtlar bulmuştur. Bu bulgu çalışmada ulaşılan bulguyu doğrular niteliktedir. Buna göre şeffaflığın düşük olduğu ülkelerde seçmenler asimetric bilgiden dolayı yanılmakta bunu fırsat bilen politika yapıcılar ise kamu harcamalarını artırarak bütçe açıklarına neden olmaktadır (Benito ve Bastida, 2009: 406). Bütçe ile ilgili bilgiler ne kadar çok ifşa edilirse politikacılar kamu harcamalarını o kadar az kullanabilecek ve bu durum da bütçenin fazla vermesini sağlayacaktır. Bunun yanında bütçe prosedürlerinin uygulanması ve kamu harcama yönetiminin iyileştirilmesinin neticesinde bütçe dengesinin artmasının (bütçe açığının azalması/bütçe fazlasının artması) bütçe şeffaflığını artırması da beklenebilecek bir başka etkidir (Benito ve Bastida, 2009: 414). Alt vd. (2006) ise bütçe dengesindeki sapmaların (bütçe açığının artması ya da bütçe fazlasının ortaya çıkması) bütçe şeffaflığını pozitif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yazarlara göre, çok fazla açık verildiği dönemler bir krizi andırıldığından politikacıların eylemlerini açıklamaları ve gerekçelendirmesi gerekmektedir. Ayrıca oluşan bütçe açığı politikacıları ekonomik reform yapmaya zorlamaktadır. Bu durum, bütçe şeffaflığının artmasına neden olacaktır. İlaveten, iyi bir mali sicile sahip politikacıların takdir görebilmesini sağlayabilmek için bütçe fazlasının artması da bütçe şeffaflığını artıracaktır (Alt vd., 2006: 47). Bu çalışmadaki bulguyu destekleyen bir diğer ampirik çalışma da Sedmihradská ve Haas (2013)'ün çalışmasıdır. Sedmihradská ve Haas (2013) bütçe açıklarının artmasının bütçe şeffaflığını negatif yönde etkileyeceğini ortaya koymuşlardır. Çalışmadaki bulguya benzer ancak farklı yönlü bulgu Dibo (2021)'nin çalışmasında mevcuttur. Dibo (2021)'ya göre bütçe şeffaflığı bütçe açığını negatif etkilemektedir. Başka bir deyişle, bütçe şeffaflığının artması bütçe açıklarının azalmasına neden olmaktadır. Şeffaflığın artması ile katılım, yönetim ve kamuoyu denetiminin artması kamu harcamalarında tasarrufu artırarak bütçe açığının azalmasına neden olmaktadır (Dibo, 2021: 118). Öte yandan Gerunov (2016) bütçe dengesinin bütçe şeffaflığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmadan elde edilen üçüncü bulgu ise kamu kesimi borç stokunun bütçe şeffaflığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı bir etkisinin bulunmadığıdır. Bu bulguya benzer olarak Benito ve Bastida (2009) yaptıkları çalışmada bütçe şeffaflığı ve kamu borcu arasında nedensellik ilişkisi bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Benito ve Bastida (2009)'a göre bunun nedeni şeffaflık verisi ile kamu borç stoku zamanlarının ölçüm zamanlarının farklı olmasıdır. Şöyle ki kamu borç

stoku verisi o anı değil yılların birikimini yansıtan bir veridir. Öte yandan şeffaflık verisi ise anketin yapıldığı zamanın görüşlerini yansıtan bir veridir. İki verinin elde edilmesindeki zaman farklılığı aralarında ilişki olmamasının nedenini oluşturmaktadır (Benito ve Bastida, 2009: 409). Öte yandan bütçe şeffaflığı ve kamu borçlanması arasında farklı etkilere ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Dibo (2021) çalışmasında bütçe şeffaflığından kamu borçlanmasına doğru pozitif bir ilişki bulmuştur. Dibo (2021) bu ilişkiyi artan şeffaflıkla birlikte ekonomik göstergelerdeki iyileşmeye bağlı olarak ülkenin kredibilitesinin artmasının borçlanmayı da artırabileceği (Dibo, 2021; 118) şeklinde yorumlamıştır. Teorik literatürde de bütçe şeffaflığının kamu borçlanmasını pozitif etkilediğine ulaşan çalışmalar mevcuttur (Bolívar vd., 2013; Rios vd., 2013; Araujo ve Tejedo-Romero, 2016). Öte yandan Montes vd. (2019) ve Gerunov (2016) çalışmalarında bütçe şeffaflığının kamu borçlanmasını negatif etkilediğine dair kanıtlar bulmuşlardır. Yüksek bütçe şeffaflığı politika yapımcıların daha etkin maliye politikası yürütmesinde etkili olmakta bu durum da kamu borçlanmasına daha az başvurulmasını sağlamaktadır (Montes vd., 2019: 214; Gerunov, 2016: 16).

Çalışmadan elde edilen son bulgu ise birincil bütçe dengesinin (faiz dışı fazla) bütçe şeffaflığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı bir etkisi olmadığıdır. Literatürde bu bulguya benzer bulguya Gerunov (2016)'un çalışmasında rastlanmıştır. Gerunov (2016) çalışmasında bütçe şeffaflığının birincil bütçe dengesi üzerinde etkisi bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Ona göre bunun nedeni birincil bütçe dengesi gibi bütçe ile ilgili verileri açıklamada tereddüt yaşayan hükümetlerin bu verileri açıklamasında bütçe şeffaflığının etkisinin oldukça düşük olmasıdır (Gerunov, 2016: 14).

8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bütçe şeffaflığı, kamu gelir ve harcamaları ile ödenekleri hakkında bilgiye erişimi ve bu konularda geri bildirimde bulunabilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda bütçe şeffaflığı, hükümetin kamu harcamalarını yaparken kamusal ihtiyaç ve istekleri göz önünde bulundurmasının yanı sıra kamusal kaynakların kötüye kullanılmasının, israf edilmesinin ve yolsuzlukların önüne geçilmesinin üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bütçe şeffaflığı, kamu mal ve hizmetlerinin sunulmasına finansal katkı sağlayan vatandaşların bütçe süreçlerinde gözetim yapma ve denetim sağlama isteği üzerine hükümetin bütçe belge, bilgi ve süreçlerini halka açık hale getirmesidir. Bütçe şeffaflığının temelinde hükümetin bütçe belge ve bilgilerini paylaşma gerekliliği yatmakta olup bu paylaşımı etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde bütçe şeffaflığının başta ekonomik, mali, politik ve kültürel olmak üzere birçok faktörden etkilendiği görülmektedir. Ancak bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörleri tek bir başlık altında değerlendiren araştırma sayısının da oldukça az olduğu söylenebilir.

Çalışmada bütçe şeffaflığını etkileyen mali faktörleri araştırmak ve bu faktörlerin bütçe şeffaflığını hangi yönde etkilediklerini (pozitif-negatif) ortaya koymak amacıyla veri uygunluğu bulunan 21 OECD ülkesinin 2009-2020 yıllarına ait verileri panel veri analizi ile test edilmiştir. Çalışmadan ulaşılan sonuç kamu kesimi büyüklüğü ve bütçe dengesinin bütçe şeffaflığını pozitif etkilediğidir. Ayrıca kamu kesimi borç stoku ve birincil bütçe dengesinin bütçe şeffaflığı üzerinde istatistiki açıdan anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Kamu borç stoku ile bütçe şeffaflığı arasındaki etkinin nedeni olarak verilerin elde edilme zamanları gösterilebilir. Kamu borç stokunu yılların birikimi oluştururken şeffaflık verisi anket yapıldığı anın görüşlerini yansıtmaktadır. Bu durum iki veriyi zaman açısından farklı kılmaktadır. Birincil bütçe dengesi ve bütçe şeffaflığı arasındaki etkinin nedeni olarak ise bütçe verilerini

paylaşma konusunda tereddüt yaşayan hükümetleri şeffaf olmaya itmede birincil bütçe dengesi verisinin etkisinin bulunmaması gösterilebilir.

Sonuç olarak, kamu kesimi büyüklüğünün artması durumunda daha fazla kaynak yönetmek durumunda kalan hükümetin kaynakların fazlalığına bağlı olarak şeffaflığını da artırması beklenmektedir. Politikacıların açıkladığı mali bilgiler, vatandaşların güvenini kazanarak daha fazla vergi ödemeye istekli hale gelmelerini sağlamaktadır. Artan gelir, kamu kesiminin daha da büyümesini sağlayarak bir döngü yaratmaktadır. Bir diğer bulgu olan bütçe dengesinin bütçe şeffaflığını pozitif etkilemesindeki neden olarak ise hükümetin mevcut mali performansını herkese gösterme ve seçmenin takdirini kazanma isteği gösterilebilir. Şöyle ki bütçenin fazla vermesi durumunda hükümetin mali göstergelerdeki bu olumlu durumu herkesin gözü önüne sererek seçmenin takdirini kazanmak istemesi hükümeti şeffaflığa itecektir. Bunun yanında bütçe dengesinin fazla vermesi durumunda elde edilen kaynağın nereye, nasıl ve ne zaman harcadığının ortaya konulması için oluşacak kamuoyu baskısının bütçe şeffaflığının artmasında etkili olabileceği de söylenebilir. Öte yandan bütçe açığının artması durumunda politika yapıcılar kamuoyunun tepkisini çekmemek ve eleştirilerden kaçmak için mevcut durumu gizlemeye yönelik olarak bütçe bilgi ve belgelerini gizleyebileceği bu durumun da bütçe şeffaflığını azaltabileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- ALBASSAM, B.A. (2015). “The Influence of Budget Transparency on Quality of Governance”. *Journal of Law and Governance*, 10(3), 93-111.
- ALESINA, A., & PEROTTI, R. (1996a). “Fiscal Discipline and the Budget Process”, *The American Economic Review*. 86 (2), 401-407.
- ALESINA, A., & PEROTTI, R. (1996b). *Budget Deficits and Budget Institutions*, National Bureau of Economic Research, Working Paper Series (No: 5556), Cambridge.
- ALT, J.E., LASSEN, D.D., & ROSE, S. (2006). “The Causes of Fiscal Transparency: Evidence from the U.S. States”, *IMF Staff Papers*, 53 (Special Issue), 30-57.
- ALT, J.E., & LOWRY, R.C. (2010). “Transparency and Accountability: Empirical Results For US States”, *Journal of Theoretical Politics*, 22(4), 379-406.
- ARAPIS, T., & REITANO, V. (2018). “Examining the Evolution of Cross-National Fiscal Transparency”, *Ameriacan Review of Public Administration*, 48 (6), 550-564.
- ARAUJO, J.F.F.E., & FRANCISCA, T.R. (2016). “Local Government Transparency Index: Determinants of Municipalities’ Rankings”, *International Journal of Public Sector Management*, 29(4), 327-347.
- BASTIDA, F., & BENITO, B. (2007). “Central Government Budget Practices and Transparency: An International Comparison. *Public Administration*, 85(3), 667-716.
- BEGG, I., (2015). “Fiscal Policy Transparency”. J. Forssbaeck, L. Oxelheim (Eds). *The Oxford Handbook of Economic and Institutional Transparency*, Oxford University Press, 98-115.
- BENITO, B., & BASTIDA, F. (2009). “Budget Transparency, Fiscal Performance, and Political Turnout: An International Approach”, *Public Administration Review*, 69(3), 403-417.

- BIRSKYTE, L. (2018). “Determinants of Budget Transparency in Lithuanian Municipalities”, *Public Performance & Management Review*, 42(3), 707-731.
- BISOGNO, M., & CUADRADO-BALLESTEROS, B. (2022). “Budget Transparency and Governance Quality: A Cross-Country Analysis”, *Public Management Review*, 24(10), 1610-1631.
- BISOGNO, M., CUADRADO-BALLESTEROS, B., & SANTIS, S. (2022). “Do E-Government Initiatives and E-Participation Affect the Level of Budget Transparency?”, *International Public Management Journal*, 25(3), 365-391.
- BLONDAL, J. (2003). “Budget Reforms in OECD Member Countries: Common Trends”, *Reglas Macroeconómicas, Sostenibilidad Y Procedimientos Presupuestarios: Documentos Presentados*. 15. Seminario Regional de Política Fiscal-LC/L., 57-85.
- BOLIVAR, M.P.R., MUNOZ, L.A., & HERNANDEZ, A.M.L. (2013). “Determinants of Financial Transparency in Government”, *International Public Management Journal*, 16(4), 557-602.
- BREITUNG, J. (2000). “The Local Power of Some Unit Root Tests for Panel Data”, *Advances in Econometrics*, 15, 161-177.
- CIMPOERU, V.M., & CIMPOERU, V. (2015a). “Influence of Government Quality on Budgetary Transparency”, 22nd International Economic Conference—IECS 2015 “Economic Prospects in the Context of Growing Global and Regional Interdependencies”, 147-153.
- CIMPOERU, M.V., & CIMPOERU, V. (2015b). “Budgetary Transparency – An Improving Factor for Corruption Control and Economic Performance”, *Procedia Economics and Finance*, 27, 579–586.
- CITRO, F., CUADRADO-BALLESTEROS, B., & BISOGNO, M. (2021). “Explaining Budget Transparency Through Political Factors”, *International Review of Administrative Sciences*, 87(1), 115-134.
- CRUZ, N.F., TAVARES A.F., MARQUES, R.C., JORGE, S., & SOUSA, L. (2016). *Measuring Local Government Transparency*, *Public Management Review*. 18(6), 866-893.
- DE RENZIO, P., & MASUD, H. (2011). “Measuring and Promoting Budget Transparency: The Open Budget Index as a Research and Advocacy Tool”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 24(3), 607-616.
- DİBO, M. (2021). “Bütçe Şeffaflığı ve Mali Disiplin: Yükselen Ekonomiler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 69, 107-120.
- EISENHARDT, K.M. (1989). “Agency Theory: An Assessment and Review”, *Academy of Management Review*. 14(1), 57-74.
- FEREJOHN, J. (1986). “Incumbent Performance and Electoral Control”, *Public Choice* 50 (1/3), 5-25.
- FEREJOHN, J. (1997). “Accountability and Authority: Toward a Theory of Political Accountability”. A. Przeworski, S. C. Stokes, B. Manin (Eds.), Cambridge University Press: 131-153. United Kingdom.

- FLORINI, A.M. (2002). "Increasing Transparency in Government", *International Journal on World Peace*, 19(3), 3-37.
- GERUNOV, A. (2016). "Financial Effects of Fiscal Transparency: A Critique", *Bulgarian Economic Papers*, BEP-01-2016, St Kliment Ohridski University of Sofia, Faculty of Economics and Business Administration / Center for Economic Theories and Policies.
- GOMEZ, P., FRIEDMAN, J., & SHAPIRO, I. (2005). "Opening Budgets to Public Understanding and Debate: Results from 36 Countries", *OECD Journal on Budgeting*, 5(1), 7-36.
- HARRISON, T.M., & SAYOGO, D.S. (2014). "Transparency, Participation, and Accountability Practices in Open Government: A Comparative Study", *Government Information Quarterly*, 31(4), 513-525.
- IBP (2022a), "Open Budget Survey 2019 Country Results (Turkey)", <https://live-international-budget-partnership.pantheonsite.io/sites/default/files/country-surveys-pdfs/2019/open-budget-survey-turkey-2019-en.pdf>, 07.10.2022.
- IBP (2022b), "The Open Budget Index", <https://survey.internationalbudget.org/#download>, 10.10.2022.
- IMF (2022), "Fiscal Monitor Summary Report", <https://data.imf.org/?sk=EE14472F-7F15-42EF-9675-22EE611BE556>, 10.10.2022.
- JENSEN, M.C., & MECKLING, W.H. (1976). "Theory of the Firm: Managerial Behavior Agency Costs and Ownership Structure", *Journal of Financial Economics*. 3(4), 305-360.
- KAYALIDERE, G., & MASTAR ÖZCAN, P. (2014). "Bütçe Saydamlığı ve Ekonomik Özgürlüğün Yolsuzluk Üzerindeki Etkisi", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 28(2), 219-234.
- KEYİFLİ, N. (2021). "Yasama Organının Bütçe Gözetiminin Bütçe Saydamlığı Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Ampirik Bir Analiz", *Sayıştay Dergisi*. (120), 59-87.
- KOÇDEMİR, M., & YILMAZ, H.H. (2020). "Kamu Mali Yönetiminde Bütçe Saydamlığı ve Yolsuzluk İlişkisi: Açık Bütçe Endeksi ve Yolsuzluk Algılama Endeksi Üzerinden Bir Analiz", *Sayıştay Dergisi*. (118), 71-99.
- KÖSE, H.Ö. (2007). *Dünyada ve Türkiye’de Yüksek Denetim*. T.C. Sayıştay Başkanlığı 145. Yıl Yayınları, Ankara.
- LOPEZ, S. (2015). "Exchange Rate Regimes and Budget Transparency", *International Journal of Economic Perspectives*, 9(1), 61-72.
- LOPEZ, S. (2017). "Is Transparency an Effective Way of Reducing Corruption? Evidence Around the World", *International Journal of Economic Perspectives*, 11(2), 186-191.
- MCNAB, R.M., & WILSON, S.D. (2018). "Culture Matters: What Cultural Values Influence Budget Transparency?", *Applied Economics*, 50(43), 4593-4605.
- MONTES, G.C., BASTOS, J.C.A., & OLIVEIRA, A.J. (2019). "Fiscal Transparency, Government Effectiveness and Government Spending Efficiency: Some International Evidence Based on Panel Data Approach", *Economic Modelling*, 79, 211–225.

- OECD (2002). *Best Practices for Budget Transparency*. OECD Publications Service, Paris.
- OECD, “General Government Deficit”, <https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm>, 10.10.2022.
- PETRIE, M., & SHIELDS, J. (2010). “Producing a Citizens’ Guide to the Budget: Why, What and How?”, *OECD Journal on Budgeting*, 10(2), 1-14.
- PORUMBESCU, G.A. (2015). “Using Transparency to Enhance Responsiveness and Trust in Local Government: Can it Work?. *State and Local Government Review*”, 47(3), 205-213.
- PREMCHAND, A. (1993). *Public Expenditure Management*, IMF, Washington.
- RIOS, A.M., BENITO, B., BASTIDA, F. (2013). “Determinants of Central Government Budget Disclosure: An International Comparative Analysis”, *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practices*, 15(3), 235-254.
- SEDMIHRADSKÁ, L., & HAAS, J. (2013). “Budget Transparency and Fiscal Performance: Do Open Budgets Matter?”, *Acta VŠFS*, 7(2), 109-122.
- SUN, S., & ANDREWS, R. (2020). “The Determinants of Fiscal Transparency in Chinese City-Level Governments”, *Local Government Studies*, 46(1), 44-67.
- TEJEDO-ROMERO, F., & ARAUJO, J.F.F.E. (2018). “Determinants of Local Governments’ Transparency in Times of Crisis: Evidence from Municipality-Level Panel Data”, *Administration & Society*, 50(4), 527-554.
- WORLD BANK. (2015). “Budget Transparency: What, Why and How? Using Budgets to Empower People”, *Budget Transparency Initiative*.
- YERDELEN TATOĞLU, F. (2012). *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- ZUCCOLOTTO, R., & TEIXEIRA, M.A.C. (2014). “The Causes of Fiscal Transparency: Evidence in the Brazilian States”, *Revista Contabilidade & Finanças*, 25(66), 242-254.